

Een schriftelijk examen met mondelinge toelichting: het beste van twee werelden?

ECHO-tip december 2021

ExpertiseCentrum Hoger Onderwijs (Universiteit Antwerpen)

In uiteenlopende studiedomeinen van het hoger onderwijs worden mondelinge examens toegepast om na te gaan of studenten de vooropgestelde competenties van een opleidingsonderdeel bereikt hebben. Toch wordt er door docenten vaker gekozen voor een schriftelijk examen omwille van praktische redenen, maar ook omdat de **objectieve scoring van een mondeling examen extra aandacht vraagt**. In deze ECHO-onderwijstip zetten we de belangrijkste **voordelen en uitdagingen** van mondeling examineren op een rijtje. Vervolgens focussen we op **een schriftelijk examen met mondelinge toelichting**: in welke mate biedt deze combinatie het beste van twee werelden en welke aandachtspunten gelden hierbij?

Mondelinge examens: voordelen en uitdagingen

Mondelinge examens kennen verschillende **voordelen**. In vergelijking met schriftelijke examens kunnen ze **docenten** een scherper beeld geven van het competentieniveau van de student door de mogelijkheid tot interactie. Door middel van bijvragen kunnen docenten dieper ingaan op gegeven antwoorden en daardoor grondiger peilen naar de mate van inzicht van de student. Zo kan je als docent relatief gemakkelijk achterhalen of een student de leerinhoud gewoon vanbuiten heeft geleerd of ook echt begrijpt.

Ook voor **studenten** zijn er **voordelen** verbonden aan het format van een mondeling examen. Ten eerste kunnen docenten hen indien nodig een duwtje in de juiste antwoordrichting geven, waardoor een vraag niet noodzakelijk volledig blanco moet blijven wanneer het antwoord niet spontaan komt. Ten tweede kunnen eventuele dubbelzinnigheden of onduidelijkheden in een vraag eerst opgehelderd worden door de docent alvorens dat de student reageert. Ten derde kunnen studenten eerder een algemene indruk laten blijken van hun competentieniveau, dewelke meegenomen kan worden in de uiteindelijke scoring. Ten vierde hebben studenten bij een mondeling examen de kans om, behalve hun leerinhoudelijke competenties, ook hun presentatie- en

communicatieve vaardigheden te tonen. Ten vijfde worden studenten door de setting van een mondeling examen vaak aangemoedigd om harder te studeren, omdat ze niet onvoorbereid voor de docent willen verschijnen. Mondelinge examens stimuleren studenten om op een actievere manier de leerstof te verwerken, door bijvoorbeeld antwoorden luidop te oefenen en ideeën grondig te ordenen (Hazen, 2020). Ten zesde komt een mondelinge examenvorm vaak tegemoet aan bepaalde noden van studenten met een functiebeperking. Zo hebben bijvoorbeeld studenten met dyslexie een grote voorkeur voor mondelinge examens. Aan de Universiteit Antwerpen worden studenten met bijzondere noden vaak extra gewezen op de mogelijkheid om een schriftelijk examen mondeling toe te lichten (zie [deze ECHO-onderwijstip](#) m.b.t. bijzondere faciliteiten en examens, 2019).

Bepaalde competenties en leerdoelen **vereisen** een mondelinge toetsvorm om na te kunnen gaan of studenten wel degelijk de vereiste kennis, vaardigheden en/of attitudes verwerven. Vooral wanneer het lesmateriaal over subjectieve of genuanceerde onderwerpen gaat, is een mondelinge toetsvorm uitermate geschikt. Het voeren van onderhandelingen en het bedenken van complexe oplossingsstrategieën kan bijvoorbeeld ook het best mondeling worden getoetst. In sommige domeinen zijn mondelinge examens zelfs onmisbaar, zoals in het

vreemdetalenonderwijs (e.g., Akimov & Malin, 2020; Hazen, 2020).

Behalve voordelen zijn er ook enkele **moelijkheden en uitdagingen** verbonden aan mondelinge examens. Een vaak voorkomend aandachtspunt is dat van sociale vertekening, waarbij factoren zoals geslacht, etniciteit, geloof of de persoonlijke band met de student de beoordeling van de docent kunnen beïnvloeden (Isaacs et al., 2013). Om sociale vertekening te vermijden, is het belangrijk om criteria op te stellen die niet afhankelijk zijn van vaststaande studentkenmerken (bv. geslacht, afkomst, socio-economische status, ...). Docenten zijn dus pas in staat om betrouwbare uitspraken te doen over de competenties van studenten als er enkel variabelen worden gemeten die veranderlijk zijn. Zo krijgen alle studenten, ongeacht hun achtergrond, dezelfde kansen om te slagen (Van Petegem & Vanhoof, 2002). Daarnaast kunnen er organisatorische problemen opduiken. Zo is het een hele opgave voor docenten om bij een grotere groep studenten alle individuele mondelinge examens af te nemen. Vaak wordt dan gekozen voor een beperkt aantal vragen, waardoor de validiteit van de toetsing in het gedrang kan komen. Hoewel de tijd vaak schaars is (in grote groepen), is het toch belangrijk om voor iedere student voldoende examentijd te voorzien. Ook het opstellen van een toetsmatrijs kan zorgen voor een valide mondeling examen (zie [deze ECHO-tip](#) van 2013). Een andere manier om de validiteit te waarborgen, is het gebruik van nog een andere toetsvorm naast het mondeling examen. Vanuit het standpunt van de student kan angst voor een mondeling examen een impact hebben op de prestaties. Zo ervaren verlegen studenten, studenten die weinig ervaring hebben met openbaar spreken of met taal- en communicatiemoelijkheden meer angst bij een mondeling dan bij een schriftelijk examen (Hazen, 2020). Hoe je hieraan tegemoet kan komen, lees je verder (zie tips 'communiceer vooraf aan de studenten de verwachtingen' en 'stel studenten gerust').

Schriftelijk examen met mondelinge toelichting

Door een **schriftelijk examen te combineren met een mondelinge toelichting**, kan je het beste van beide toetsvormen (i.c. schriftelijk en mondeling examen) combineren. De combinatie maakt het mogelijk om te komen tot een toetsing die zowel voldoende breed als voldoende diepgaand is. De **breedte van een examen** vergroot als je meer vragen opneemt en een ruimere waaier aan topics bevroegt, wat een positief effect heeft op de betrouwbaarheid en de validiteit van de toetsing. Een voldoende breed examen afnemen is mogelijk door te werken met een schriftelijke variant waarbij studenten niet alle vragen mondeling moeten toelichten en dus meer vragen gesteld kunnen worden. Je kan bijvoorbeeld als examinerator de schriftelijke uitwerking van de student lezen en enkel bijvragen stellen waar je dit nodig acht of waar je nog meer verduidelijking wilt. Je kan ook bepaalde vragen enkel schriftelijk beoordelen, zoals pure kennisvragen, en andere vragen ook mondeling, zoals casussen of inzichtvragen. De **diepgang van een examen** vergroot je door, in aanvulling op een schriftelijke uitwerking, mondelinge bijvragen te stellen. Door zowel de schriftelijke als de mondelinge component te beoordelen kunnen bovendien alle studenten hun sterktes uitspelen: voor sommige studenten is dat schriftelijke communicatie, terwijl andere studenten dan weer mondeling sterk(er) zijn.

Volgende **tips** helpen om de **kwaliteit** van een **schriftelijk examen met mondelinge component** te bewaken:

- *Communiceer vooraf aan de studenten de verwachtingen.*

Communiceer de evaluatiecriteria en maak daarbij duidelijk **in welke mate de schriftelijke en mondelinge communicatievaardigheden van de studenten expliciet mee beoordeeld worden**. Zelfs indien je deze niet expliciet meeneemt in je beoordeling, blijft het belangrijk voor je studenten dat ze taalvaardig zijn, aangezien dit de manier is om hun inhoudelijke competentieniveau aan te tonen. Voorzie dus **leerkansen** voor je studenten om dit te oefenen. In deze [ECHO-onderwijstip](#) (2017) vind je meer informatie terug over hoe om te gaan met taalfouten bij niet-moedertaalsprekers Nederlands. Daarnaast geeft deze [ECHO-onderwijstip](#) van 2016 concrete tips over hoe talige verwachtingen bij schrijftaken duidelijk kunnen worden gemaakt naar studenten toe.

Communiceer duidelijk wat het **gewicht** is van de schriftelijke neerslag enerzijds en de mondelinge toelichting anderzijds.

Geef op voorhand informatie mee over het verloop van het examen, zoals de tijd die studenten zullen krijgen voor de schriftelijke uitwerking en het aantal/soort (bij)vragen die mondeling gesteld zullen worden.

In bepaalde culturen is een mondeling examen, waarbij de docent in individueel gesprek gaat met de student, minder gangbaar (Leask & Carroll, 2013). In **internationale studentengroepen** is het dus extra belangrijk om voldoende aandacht te besteden aan het informeren van studenten. Daartoe kan eventueel op het niveau van de opleiding of faculteit een infobrochure worden ontwikkeld. [A short guide to oral assessment](#) is een voorbeeld van dergelijke brochure.

- *Gebruik een antwoordsleutel en/of evaluatiecriteria/rubriek.*

Maak gebruik van een antwoordsleutel en/of evaluatiecriteria/rubriek als hulpmiddel voor een **transparante en betrouwbare** beoordeling.

Bepaal vooraf hoe je in de beoordeling zal omgaan met (de **antwoorden op**) **mondelinge bijvragen**. Neem dit mee op in de antwoordsleutel.

Noteer de bijvragen die je stelt, zodat je deze achteraf kan herbekijken als je een definitief cijfer bepaalt (cf. infra).

- *Spreid de vragen.*

Door de relatief beperkte tijd kunnen er tijdens een mondelinge bevraging niet zoveel vragen gesteld worden. Waak er evenwel over dat **voor elke student het examen als geheel (schriftelijke component en mondelinge toelichting) representatief is** voor de competenties van het opleidingsonderdeel. Een **toetsmatrijs** kan hierbij dienen als hulpmiddel; in volgende [ECHO-onderwijstip](#) (2013) vind je hierover meer informatie.

- *Noteer een cijfer als richting na afloop van elk examen, maar geef pas een definitief cijfer als alle examens afgenomen zijn.*

Wees je ervan bewust dat je beoordeling kan beïnvloed worden door **externe omstandigheden**. De eerste student 's ochtends kan bijvoorbeeld milder geëvalueerd worden dan de laatste student op een lange, vermoeiende dag. Na een uitstekend examen is er een reële kans dat je strenger bent voor de volgende student. Door achteraf de antwoorden (maak hiervoor aantekeningen tijdens de examens) en **beoordelingen van studenten opnieuw te bekijken**, kan je de invloed van deze factoren beperken.

- *Werk met meerdere beoordelaars.*

Als de situatie het toelaat, kan het inschakelen van collega's bij de beoordeling de betrouwbaarheid van de beoordeling verhogen. Zorg er in dat geval voor dat iedereen **dezelfde evaluatiecriteria** hanteert en dat ze op **dezelfde manier worden geïnterpreteerd**.

Collega's, zoals assistenten, kunnen ook ingezet worden om na te kijken of de examenvragen, de antwoordsleutel of het beoordelingsschema en de communicatie naar de studenten voldoende duidelijk zijn.

- *Streef een weldoordachte planning na.*

Door een adequate organisatie (i.c. voldoende tijd voorzien voor de mondelinge toelichting, niet te veel studenten na elkaar inplannen, pauzes inlassen, etc.) kan je als examiner het hoofd zo helder mogelijk houden. Zorg ook bij voorkeur voor **apart toezicht tijdens het schriftelijke gedeelte**, zodat je focus volledig kan liggen op het mondeling examineren.

- *Stel studenten gerust.*

Zelfs wanneer studenten op voorhand goed geïnformeerd zijn over het verloop van een examen, kunnen zij nog in hoge mate angst ervaren. Stel daarom studenten aan het begin van het examen op hun gemak. Vraag hen als start van het mondelinge examengedeelte bijvoorbeeld bij welke vraag van het schriftelijke deel ze zelf nog graag bijkomende toelichting zouden geven.

Ga in een mondeling examengedeelte niet door op vragen waarop studenten het antwoord geheel niet blijken te weten. Probeer hen eventueel **een duwtje in de juiste antwoordrichting** te geven, maar ga op tijd over naar de volgende vraag.

Meer weten?

Algemene literatuur

Akimov, A. & Malin, M. (2020). When old becomes new: a case study of oral examination as an online assessment tool. *Assessment & Evaluation in Higher Education*. DOI: [10.1080/02602938.2020.1730301](https://doi.org/10.1080/02602938.2020.1730301)

Expertisecentrum Hoger Onderwijs (2013). *Vijftig onderwijstips*. Antwerpen: Garant.

Hazen, H. (2020). Use of oral examinations to assess student learning in the social sciences. *Journal of Geography in Higher Education*, 44(4), 592-607. DOI: [10.1080/03098265.2020.1773418](https://doi.org/10.1080/03098265.2020.1773418)

Isaacs, T., zara, C., & Herbert, G. (2013). *Key concepts in educational assessment*. London: Sage.

Leask, B., & Carroll, J. (2013). *Good practice principles in practice: Teaching across cultures. A quick guide to assessment*, geraadpleegd op 15 mei 2020.

van Berkel, H., & Bax; A. (2014). Toetsen met een mondelinge toets. In H. van Berken, A. Bax, & D. Joosten-ten Brinke (Eds.). *Toetsen in het hoger onderwijs* (pp. 151-168). Houten, Nederland: Bohn Stafleu van Loghum.

Van Petegem; P. (red.) (2009). *Praktijkboek activerend hoger onderwijs (Deel 4: Toetsing)*. Leuven: Lannoo Campus.

Van Petegem, P., & Vanhoof, J. (2002). *Evaluatie op de testbank*. Mechelen: Wolters-Plantijn.

ECHO-onderwijstips

Hier vind je een overzicht van alle onderwijstips over toetsing.

- [Bijzondere faciliteiten en examens](#) (2019)
- [Bevorderen van de betrouwbaarheid van een schriftelijk examen](#) (2018)
- [Rubrieken als begeleidings- en beoordelingsinstrument](#) (2017)
- [Hoe omgaan met taalfouten van niet-moedertaalsprekers Nederlands?](#) (2017)
- [Meet wat u moet meten](#) (2013)

Enkel voor personeel UAntwerpen (inloggen vereist)

Op [deze Pintra-pagina](#) van 'Onderwijs op de campus en online' vind je good practices, ECHO-tips, digitale tools en verdiepend materiaal over het beoordelen van studenten.

ExpertiseCentrum Hoger
Onderwijs (ECHO)

Venusstraat 35

B - 2000 Antwerpen

echo@uantwerpen.be

www.uantwerpen.be/echo

